

Анђела НИЋИФОРОВИЋ*

УСТАВНА ЖАЛБА У ПРАВНОМ СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

Апстракт

Једно од суштинских обележја правне државе јесте нормативно постојање, остваривање и заштита људских права и слобода грађана. Колико год да је каталог људских права у једној земљи различит, смисао устава те земље је могуће остварити једино успостављањем адекватних механизма њихове заштите. У Републици Србији је Уставом из 2006. године уведена уставна жалба као посебно средство заштите људских права, путем којег грађани могу непосредно да се обрате Уставном суду у случају повреде њихових Уставом гарантованих права и слобода. У раду се указује на то ко суносиоци права на подношење уставне жалбе, али и како тече поступак који прати изјављену уставну жалбу. Средишњи део рада посвећен је ужим организационим формацијама, оличеним у Великом и Малом већу, као и њиховом утицају на устаљену праксу огромног броја изјављених уставних жалби. Последњи део рада усмерен је на различита дејства која карактеришу одлуке Уставног суда када одлучује о уставним жалбама.

Кључне речи: уставна жалба, поступак пред Уставним судом, одлуке Уставног суда.

* Асистент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Република Србија, andjela.niciforovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-1871-8649.

¹ Рад је настао као резултат истраживања на научно-истраживачком пројекту под називом "Систем заштите људских права и основних слобода – стање, изазови и перспективе" Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици за период 2025-2027. Рад представља резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација по Уговору са Правним факултетом Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (Евиденциони број уговора 451-03-137/2025-03/200254 од 4. фебруара 2025. године).

1. УВОД

Сходно члану 3 Устава Републике Србије владавина права је основна претпоставка Устава, која почива на неotuђивим људским правима. Да би људска права остала неotuђива не само у речи уставотворца, већ и у пракси, неопходно је постојање ефикасног механизма њихове заштите (Манојловић Андрић, 2013, 162). Заштита и гарантовање људских права и слобода је приоритет сваког устава и услов постојања правне државе као уређене заједнице (Михајловић, Бојанић, 2017, 14). Из члана 22 Устава Републике Србије, којим се признаје право на судску заштиту свакоме, коме је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право установљено Уставом, произлази да примарну заштиту људских права пружају редовни судови. Осим њих, посебну улогу у систему заштите људских права у нашој земљи има Уставни суд. Његова улога се, најпре, огледала у посредној заштити људских права кроз апстрактну контролу уставности закона и других општих аката, а онда је проширена у виду непосредне уставно судске заштите људских права и слобода пред Уставним судом путем уставне жалбе (Манојловић Андрић, 2013, 162).

Уставом Републике Србије је 2006. године постављен основ и институционални оквир за уставно судску контролу уставности појединачних аката и радњи свих јавних власти путем уставне жалбе у поступку пред Уставним судом. Уставна жалба се може изјавити против појединачног акта или радње државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства или је законом искључено право на њихову судску заштиту.² О њој се говори као о индивидуалном и супсидијарном правном средству за уставно судску заштиту свих људских права и слобода гарантованих Уставом, без обзира на њихово место у Уставу. Дакле, без обзира на то да ли су изричито предвиђена Уставом или су у уставноправни поредак „унета“ међународним правилима и актима који обавезују Републику Србију (Бабић, 2018, 289-290). Решавајући о уставној жалби, Уставни суд, у ствари, санкционише повреду људских права коју је учинио доносилац оспореног појединачног правног акта, било да је Уставом гарантовано људско право повређено, било да оно није заштићено од повреде (Симовић, Орловић, 2023, 870).

² Изузетно од става 1. овог члана уставна жалба може се изјавити и ако нису исцрпљена правна средства, ако је подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року у стечајним и извршним поступцима који се воде ради намирења признатих или утврђених потраживања у којима је стечајни, односно извршни дужник предузеће са већинским друштвеним или државним капиталом Чл. 82 Закона о Уставном суду „Сл. гласник РС“, 109/2007, 99/2011, 18/2013 - одлука УС, 103/2015, 40/2015 - др. закон, 10/2023 и 92/2023

2. ЛЕГИТИМАЦИЈА И РОК ЗА ПОДНОШЕЊЕ УСТАВНЕ ЖАЛБЕ

Уставотворац Србије није прецизирао ко је носилац права на уставну жалбу, због чега један од битнијих елемената институционалне физиономије уставне жалбе, који може знатно да утиче на њену правну природу, спада у законску материју. У литератури се то наводи као озбиљан пропуст уставотворца будући да непрецизност уставног решења оставља могућност свакоме, а не само лицу чије је уставом зајемчено право повређено, да изјави уставну жалбу (Симовић, 2019, 24-25). Законом о Уставном суду прописано је да Уставну жалбу може изјавити свако лице које сматра да му је појединачним актом или радњом државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода гарантована Уставом. У име лица које је жалбено способно уставну жалбу може изјавити друго физичко лице, односно државни или други орган надлежан за праћење и остваривање људских и мањинских права и слобода на основу његовог писменог овлашћења (Закон о Уставном суду, 2007, чл. 83). Дакле, сматра се да уставну жалбу могу изјавити физичка лица, како домаћа, тако и страни држављани, осим у случају када је реч о апсолутно или релативно резервисаним Уставом гарантованим правима. Исто тако, активну легитимацију за подношење уставне жалбе имају и правна лица и колективитети, ако су носиоци Уставом гарантованих права и слобода (Стојановић, 2016, 233). На тај начин, уставну жалбу могу да поднесу сви органи којима је поверена функција надзора над остваривањем људских и мањинских права. Такав је случај са Заштитником грађана, Повереником за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, као и Повереником за заштиту равноправности. Такође, овим правом располажу и покрајински омбудсман, као и омбудсмани на нивоу локалне самоуправе. Ипак, треба имати у виду да ови органи не располажу самосталним овлашћењем за подношење уставне жалбе. Њима је за то неопходно писано овлашћење лица које сматра да му је повређено неко од Уставом прокламованих права. Теоријско правно посматрано, уставна жалба се установљава у корист свакога ко може бити носилац уставом гарантованих права, при чему жалилац треба да покаже легитиман правни интерес (Симовић, 2019, 25-26). У неким државама, као што су Аустрија и Немачка и општине могу да буду овлашћене за изјављивање уставне жалбе. А ако би неовлашћено лице, односно лице које нема активну легитимацију изјавило уставну жалбу, она би била одбачена (Петров, 2022, 298).

Посебна процесна претпоставка за изјављивање уставне жалбе јесте рок. У питању је временски размак у оквиру којег је неопходно предузимање писмене процесне радње од стране учесника у поступку, тј. изјављивање уставне жалбе. Упоредно искуство показује да су рокови за уставну жалбу различито постављени у зависности од врсте акта за који се тврди да вређа Уставом гарантована права. Тако је у Немачкој рок за изјављивање уставне жалбе којом се побијају појединачни акти,

укључујући акте судске власти, месец дана од дана достављања последњег акта донетог у инстанцијоном степену. Ако уставна жалба има за предмет акте законодавне власти рок за изјављивање уставне жалбе је годину дана од ступања на снагу закона или другог општег акта. У Аустрији уставном жалбом могу да се побијају само појединачни акти и службене радње управних власти у року од шест недеља од достављања одлуке последње инстанце (Стојановић, 2016, 236). У Републици Србији је Законом о Уставном суду прописан рок за изјављивање уставне жалбе, који износи 30 дана од дана достављања појединачног акта, односно дана предузимања радње којом се повређује или ускраћује људско или мањинско право или слобода зајемчена Уставом (Закон о Уставном суду, 2007, чл. 84, ст. 1). Уколико се из оправданих разлога пропусти рок за подношење уставне жалбе, Уставни суд може да дозволи повратак у пређашње стање ако подносилац уставне жалбе у року од 15 дана од дана престанка разлога који је изазвао пропуштање поднесе предлог за повраћај у пређашње стање. Истовремено, он је у обавези да поднесе и уставну жалбу³. (Петров, 2022, 303).

3. ПОСТУПАК ОДЛУЧИВАЊА ПО УСТАВНОЈ ЖАЛБИ

С обзиром на то да од овлашћеног подносиоца уставне жалбе зависи да ли ће и о чему ће суд решавати, казује се да се поступак по уставној жалби заснива на начелу диспозиције.⁴ Он се може састојати од две фазе. У првој фази, поступак се одвија пред судијом известиоцем, који испитује постојање процесних претпоставки. А друга фаза, која је фаза мериторног одлучивања, постоји уколико жалба буде испунила све претпоставке предвиђене Уставом и законом (Настић, 2018, 524-525). У том смислу, да би Уставни суд могао да поступа по уставној жалби, односно, да би уставна жалба била прихватљива и допуштена, неопходно је да буду испуњене одређене процесне претпоставке, тј. услови. Те претпоставке се тичу предмета уставне жалбе (појединачног акта или радње државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење), предмета спора (повреде или ускраћивања људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом, односно потврђених међународним уговором) и принципа суспидијарности (да су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за заштиту повређених или ускраћених људских права и слобода). Закон прописује и друге елементе прихватљивости уставне жалбе: персоналне услове, рокове, избегавање злоупотребе, а Уставни суд је својом праксом утврдио и „друге

³ Повраћај у пређашње стање не може се тражити по истеку три месеца од дана пропуштања. У пракси, Уставни суд крајње изузетно дозвољава повраћај у пређашње стање, мада су такви захтеви и прилично ретки (Петров, 2022, 303).

⁴ Поступак по уставној жалби, <https://ustavni.sud.rs/o-sudu/pojedini-postupci-pred-sudom/postupak-po-ustavnoj-zalbi>, приступљено: 22. 08. 2025.

процесне претпоставке“.⁵ Неопходно је кумулативно испуњење свих услова, које у претходном поступку испитује судија известилац, да би Уставни суд одлучивао о уставној жалби, такође на предлог судије известиоца (Симовић, Орловић, 2023, 875-876). Дакле, Уставни суд у фази претходног поступка, пре свега, испитује постојање процесних претпоставки за подношење уставне жалбе. Иако и Закон о Уставном суду и Пословник о раду Уставног суда (2013, чл. 44) везују претходни поступак само за испитивање процесних претпоставки за подношење уставне жалбе, неки од разлога за одбацавање уставне жалбе наведени у члану 36 став 1 Закона о Уставном суду, као и досадашња пракса Уставног суда, без сваке сумње, указују на то да се у фази претходног поступка утврђује и постојање материјалних претпоставки за покретање поступка (Манојловић Андрић, 2013, 167-168).

Чињеница је да Уставни суд решава јако велики број уставних жалби. Њима грађани, позивајући се на повреду Уставом гарантованог људског права, пре свега оспоравају уставност одлука судова,⁶ а у знатно мањој мери и других државних органа (Симовић, Орловић, 2023, 871). Без обзира на то што је његов састав проширен Уставом од 2006. године са 9 на 15 судија, због чега спада у ред најбројнијих уставних судова у компаративном праву, са организационог аспекта Уставни суд Србије иницијално није био припремљен за одлучивање по уставним жалбама. Ово нарочито из разлога постојања упоредноправне праксе у оквиру које су се уже организационе формације рада уставног суда показале као неминовност (Симовић, 2019, 38). За разлику од, на пример, немачког и аустријског решења, где уставне жалбе које су неприхватљиве одбацује ужи састав уставног суда, односно одбор или „мали сенат“, у организацији и начину рада Уставног суда Републике Србије било је прихваћено нешто другачије решење (Стојановић, 2016, 248). Условљено уставном заповешћу да о

⁵ Међу свим условима који се односе на прихватљивост уставне жалбе може се направити подела у оквиру које је могуће разликовати три групе услова: процесни услови (да је подносилац жртва повреде права и слободе, поштовање рока, да је означен подносилац уставне жалбе, да нема литиспеденције и да није предмет пресуђена ствар, да се уставном жалбом не злоупотребљава право и да је уставна жалба формално уредна), услови прихватљивости у вези са надлежношћу Уставног суда (спојивост уставне жалбе са одредбама Устава и потврђеног међународног уговора) и услови прихватљивости у вези са меритумом (да уставна жалба није очигледно неоснована и да подносилац није претрпео значајнију штету) (Симовић, Орловић, 2023, 875-876).

⁶ Масовно поништавање судских одлука у току сваке године, пре свега због повреде права на правично суђење и суђење у разумном року, створило је једну врсту судијског одијума према Уставном суду, поготово од стране Врховног суда. Тај латентни сукоб поспешује и чињеница да се само нешто више од један посто усвојених уставних жалби не тиче судских одлука (Симовић, Орловић, 2023: 871). Мада, треба имати у виду да, иако највећи број уставних жалби изјави поводом судских одлука, Уставни суд је у знатно мањој мери поништавао оспораване акте судске власти у односу на остале типове аката поводом којих је уставна жалба била усвојена. Дакле, поништавање аката судских власти јесте мера коју Уставни суд ретко изриче (Зекавица, 2019: 169), што је корак више ка ублажавању тензија које се редовно јављају између њих.

свим питањима из своје надлежности Уставни суд доноси одлуке већином гласова свих судија (Устав Републике Србије, 2006, чл. 175, ст. 1), све одлуке Уставног суда, дакле, како оне процесног карактера, тако и оне мериторног, стављане су на пленум о коме су одлучивале све судије (Манојловић, 2013, 151-154). Тражећи решење за сопствено растерећење и одржавање своје функционалне способности која је нарочито доведена у питање правом поплавом уставних жалби које не испуњавају процеснепретпоставке или немају изгледа на успех, Уставни суд је посебном одлуком образовао Одбор за претходно испитивање уставних жалби. Захваљујући овом одбору ефикасност Уставног суда је била повећана. Међутим, установљавањем малих већа, које је уследило, овај одбор је укинут. Конкретно, променама Закона о Уставном суду које су извршене 2011. године, а по угледу на упоредно правна решења, превасходно на немачки институционални модел, поред пленума Уставног суда, установљени су Велико веће и Мало веће. Установљавање мањих организационих формација рада требало је да допринесе ефикаснијем раду и бржем одлучивању по уставним жалбама (Симовић, 2019, 37).

Оно што, дакле, у највећој мери карактерише рад Уставног суда Србије јесте изузетна масовност, односно веома велики број уложених уставних жалби.⁷Та пракса успорава рад Уставног суда и доводи до тога да се непрестано касни у одлучивању о нечијим важним уставним правима. Цео систем тиме постаје недовољно ефикасан⁸ (Ћирић, 2019, 952 и 954). Зато је и задатак како Великог, тако и Малог већа, да што је више могуће растерете пленум Уставног суда у циљу одржавања његове функционалне способности (Симовић, 2019, 37). У том смислу, уколико и само један од услова прихватљивости није испуњен, Мало веће ће донети решење о одбацивању уставне жалбе (Симовић, Орловић, 2023, 875-876). Мало веће се састоји од троје судија, од којих је један председник већа и оно решењем једногласно одбацује уставне

⁷ Као и претходне године и 2024. година је била својствена по великом броју поднетих уставних жалби. О томе сведочи и преглед рада Уставног суда, сходно коме од 18.211 формираних предмета, 17.972 чине предмети уставних жалби. Уставни суд. 2025. *Преглед рада Уставног суда у 2024. години*. Београд.

Оптерећен великим бројем уставних жалби, који га онемогућава да у примереном року пружи адекватну заштиту правним субјектима којима су повређена уставна права, Уставни суд је почео да одбацује уставне жалбе због малог значаја предмета уставно судског спора и незнатног оштећења за подносиоца. За овакво поступање Суда не постоји изричито основ у члану 36 Закона, па се решење о одбацивању доноси с позивом на тачку 7) става 1 овог члана и подводи под формулацију непостојања других претпоставки за вођење поступка (Манојловић Андрић, 2013, 167-168).

⁸ Овде треба посебно поменути и један системски разлог због којег долази до повећања броја, до масовности уставних жалби. Ради се о томе да не постоји никакво ограничење за улагање уставних жалби. Исто тако не постоји никаква такса која се плаћа приликом подношења уставних жалби. Практично свако ко је на било који начин незадовољан било каквом судском одлуком, или одлуком управног органа, може поднети уставну жалбу, а да га то ништа не кошта (Ћирић, 2019, 952 и 954).

жалбе⁹ ако нису испуњене процесне претпоставке за одлучивање (Петров, 2022, 305). Уколико једногласност не буде постигнута, уставна жалба прелази у делокруг рада Великог већа, које има осам судија, од којих је један председник већа, које, по правилу, одлучује једногласно о основаности уставних жалби. У случају изостанка једногласности коначна одлука прелази на одлучивање у пленуму Уставног суда (Симовић, 2019, 37).

Овај нормативни одговор на практичне изазове, произвео је неке нормативне и практичне дилеме. По једном мишљењу, које је било заступано и од појединих судија Уставног суда, установљивање Великих и Малих већа супротно је уставној норми која прописује начин одлучивања Уставног суда. Према овом гледишту, целокупни састав Уставног суда мора бити у прилици да одлучује о било којој одлуци Уставног суда, па ма то била само процесна одлука. Мередавна уставна норма о одлучивању Уставног суда тумачи се крајње рестриктивно. То значи да, без обзира на околност да Велико веће увек одлучује према принципу једногласности, чиме је формално испуњен уставни захтев да свака одлука Уставног суда мора да буде прихваћена већином од укупног броја судија, остаје ипак чињеница да је одлучивањем Великог већа за право ускраћена могућност за седам судија да учествују у доношењу одлуке. Истиче се да нико, укључујући и законодавца, не може да ускрати право сваком судији да учествује у доношењу било које мериторне одлуке Уставног суда, а понекима чак ни одлуке процесне природе. Уставни суд, међутим, није прихватио ову аргументацију ценећи да се код тумачења уставне норме о начину одлучивања Уставног суда не треба заустављати на њеном најужем значењу. Зато се уско вербалној интерпретацији супротставља екстензивна циљна интерпретација одговарајуће уставне норме. Али ако се екстензивнијом методом тумачења одлучивање Великог већа може довести у склад са Уставом, дотле се у случају одлучивања Малог већа може једино тврдити да његови закључци о окончању поступка не представљају материјалне одлуке Уставног суда, па не представљају одступање од већине потребне за одлучивање.¹⁰ Стојановић наводи да би се у циљу отклањања недоумица о начину одлучивања Уставног суда Уставом требало предвидети било овлашћење законодавца за установљивање посебног претходног поступка за одлучивање о захтевима којима се покреће уставно судски поступак, било експлицитно успостављање одлучивања путем Великих и Малих већа у Уставном суду (Стојановић, 2018, 41).

⁹ Пракса Уставног суда указује на то да је донекле мањи број уставних жалби о којима се мериторно одлучује од оних о чијој се основаности не одлучује у меритуму, већ се решењем одбацују (најчешће због непостојања других претпоставки за вођење поступка и одлучивање) (Симовић, Орловић, 2023, 871).

¹⁰ Односно, Мала већа за право само одбацују из процесно правних разлога, те законски термин иза ове процесне акте јесу решења (за уставне жалбе), односно закључци (за предмете сукоба надлежности, забране удружења и иницијатива којима се тражи покретање поступка уставности и законитости), док је термин одлука резервисан за мериторна одлучивања (Манојловић, 2013, 151-154).

Манојловић посебно истиче могућност настајања озбиљних компликација у пракси, услед којих је, нарочито имајући у виду оптерећеност бројем предмета, замислива ситуација да на једном Великом већу дође до усвајања одређене уставне жалбе, а да истовремено на Малом већу (у случају не поклапања чланова већа) дође до одбацивања („малог меритума“) уставне жалбе са идентичним правним питањем. Агилан и будни рад судске праксе би могао да предупреди ово питање. Са становишта теорије, а по речима Дарка Симовића и Бојана Бојанића (Војанић, 2013, 149) овим решењима је законодавац, у циљу постизања ефикасности, Законом о изменама и допунама Закона о Уставном суду прибегао извесним против уставним решењима (Манојловић, 2013, 151-154).

4. ДЕЈСТВО ОДЛУКА УСТАВНОГ СУДА ПО УСТАВНИМ ЖАЛБАМА

Када усвоји уставну жалбу, Уставни суд доноси одлуку којом одређује конкретно лице коме је повређено или ускраћено право, конкретан акт или радњу којом је повреда или ускраћивање учињено, као и које право и слобода је повређена или ускраћена подносиоцу уставне жалбе (Настих, 2021: 130). Према одлуку којом се уставна жалба усваја или одбија морају поштовати сви, она производи дејство само на подносиоца уставне жалбе, орган који је донео оспорени акт и евентуално треће лице које може имати неки правни интерес за исход одлуке, али које није учесник у поступку. Уставно судска заштита у области људских права не може имати искључиво за циљ констатацију постојања неуставности у конкретном случају. Констатација неуставности може да изазове ефекат у генералном смислу, ако се посматра функција уставног суда као „чувара устава“ и гаранта правног поретка. Са аспекта појединца, чија су права угрожена, ова констатација нема неки нарочити значај. Зато је од посебног значаја овлашћење Суда да директно утиче на рестаурацију повређеног или угроженог основног права (Пејић, 2008, 268). У том смислу, одлуком којом се усваја уставна жалба укида се или поништава појединачни акт или забрањује даље вршење радње која представља повреду Уставом гарантованог права. Дакле, одлука Уставног суда о уставној жалби има дејство *inter partes* (Петров, 2022: 299). Изузетно, одлуке Уставног суда могу деловати и према трећим лицима. Наиме, уколико је појединачним актом или радњом повређено или ускраћено Уставом зајемчено људско или мањинско право и слобода више лица, а само нека од њих су поднела уставну жалбу, одлука Уставног суда односи се и на лица која нису поднела уставну жалбу, а која се налазе у истој правној ситуацији. Проширено дејство одлука се врло рестриктивно примењује и о томе одлуку доноси Уставни суд¹¹ (Настих, 2021: 130).

¹¹ То значи да нема аутоматског проширеног дејства одлука Уставног суда. Ипак, у пракси је присутна негативна тенденција да судови (опште надлежности) самостално процењују која се

Будући да се одлука Уставног суда никад не може нападати пред неком другом инстанцом у националном правном поретку, нити се, начелно, о истој ствари може поново одлучивати, кажемо да је она увек коначна. Међутим, ово својство коначности одлуке Уставног суда у поступку по уставној жалби знатно је релативизовано процесом интернационализације људских права. Према Европској конвенцији о људским правима, физичка и правна лица незадовољна одлуком националног уставног суда имају право да се представком обрате Европском суду за људска права ради заштите својих права (Михајловић, 2010, 268). Европски суд за људска права не може да поништи или преиначи одлуку националног уставног суда, али може да утврди повреду људског права зајемченог Конвенцијом. Одлука уставног суда којом се утврђује повреда једног или више уставом гарантованих права има касаторно дејство. Њоме се, по правилу, укида или поништава оспорени акт или налаже да се престане са радњом која представља повреду права или се надлежном органу налаже да предузме одређене радње и мере ради ефикаснијег поступања (у случају повреде права на суђење у разумном року¹²) (Петров, 2022: 299). То значи да она може мериторно утицати на заштиту људских права једино снагом образложења, као што је случај са интерпретативним одлукама. У ширем смислу, одлуке донете по уставним жалбама могу да се посматрају у смислу да правни ставови, односно интерпретација људских права садржана у њима, може бити од утицаја и за решавање других судских спорова који нису правноснажно окончани (тзв. живи спорови) (Настих, 2021, 131). Уставни суд не може делимично изменити оспорени акт, односно не може га преиначити, нити својом одлуком решити спор који је правноснажно окончан оспореним актом (Петров, 2022, 299). Уставни суд је, у погледу утврђивања повреде или ускраћивања права или слобода, “везан“ захтевом из уставне жалбе и приликом одлучивања креће се у границама постављеног захтева (Манојловић Андрић, 2013, 169). Тежиште одлучивања Уставног суда о уставној жалби мора да буде на оцени оног правног становишта које је редовни суд изнео у оспореној одлуци приликом тумачења материјалног права које задире у сферу уставних права. Интервенција Уставног суда би, стога, била оправдана у случају када је у одлуци која се оспорава уставном жалбом погрешно интерпретирано “специфично уставно право“, односно када је закон протумачен на начин противан Уставу или када је право подносиоца ограничено противно ограничењима која предвиђа Устав (Манојловић Андрић, 2013, 178). Под законом предвиђеним условима, ако је подносилац уставне

лица налазе у истој правној ситуацији као и подносилац уставне жалбе који је остварио уставноправну заштиту. Такво поступање доводило је до понављања поступка у односу на трећа лица. Ово је противно схватању Уставног суда, нарочито јер би произвело ситуацију да редовни суд утврђује повреду уставног права, што није његова надлежност, нити може бити предмет одлучивања суда у поступку по предлогу за понављање поступка (Настих, 2021: 130).

¹² Више о повреди права на суђење у разумном року у: Мицковић, М. 2022. Повреда права на суђење у разумном року. Зборник радова Правног факултета у Приштини, Косовска Митровица.

жалбе истакао и захтев за накнаду материјалне и нематеријалне штете због утврђене повреде права, уставни суд досуђује накнаду у одговарајућем износу, руководећи се приликама у држави и друштву и стандардима које су изградиле међународне институције у области заштите права, а нарочито Европски суд за људска права у Стразбуру (Петров, 2022: 299).

Непосредна последица обавезности и коначности одлука Уставног суда јесте њихова извршност. Мада она подразумева и нешто више од тога – да су одлуке Уставног суда “подобне за принудно извршење када изостане добровољно“, у погледу адресата одлука уставних судова, Устав Републике Србије прописује да је “свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда“ (Устав Републике Србије, 2006, чл. 171, ст. 1) (Маринковић, 2013, 301). Закон о Уставном суду је, узимајући у обзир палету уставно судских спорова до којих може доћи у Србији и њихових учесника, прецизирао да су државни и други органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице дужни да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда (Закон о Уставном суду, 2007, чл. 104, ст. 1). У погледу начина извршења ових одлука, када је реч о касаторним одлукама могло би се рећи да се њихово извршење састоји у објављивању пресуде. Наиме, сматра се да су укинута закон или уредба уведени у позитивно правни поредак њиховим објављивањем, а да их укидајућа пресуда из њега уклања, као што би их укинуо орган који их је донео. Односно, надлежни орган не мора да укида ни закон ни уредбу као последицу пресуде, већ само треба то укидање да објави¹³(Маринковић, 2013, 302-304). Никакви процесни услови нису потребни за наступање извршности одлуке Уставног суда. Она је извршна самим својим постојањем (Марковић, 2022, 573). Сама по себи значи забрану за све који примењују право да се позивају на односни закон (односно поједине његове одредбе) (Маринковић, 2013, 302-304).

5. ЗАКЉУЧАК

Уставну жалбу може изјавити свако лице које сматра да му је појединачним актом или радњом државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода гарантована Уставом. Оно то може да учини у року од 30 дана од дана достављања појединачног акта, односно дана предузимања радње којом се повређује или ускраћује људско или мањинско право или слобода зајемчена Уставом, али само уколико су

¹³ У складу са овим теоријским ставом, Устав Србије предвиђа да закон или други општи акт који није сагласан Уставу или закону престаје да важи даном објављивања одлуке Уставног суда у службеном гласилу. Чл. 168 ст. 3 Устава Републике Србије, *Сл. гласник РС*, 98/2006 и 115/2021

исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства или је законом искључено право на њихову судску заштиту.

Да би Уставни суд могао да поступа по уставној жалби, односно, да би уставна жалба била прихватљива и допуштена, неопходно је да буду испуњене одређене процесне претпоставке, тј. услови. У вези са условима прихватљивости уставне жалбе, али и устаљене праксе масовности изјављивања уставне жалбе, у раду је било речи о установљавању мањих организационих формација оличених у Малом и Великом већу, чија је сврха растеређивање пленума Уставног суда, те постизање ефикаснијег рада и бржег одлучивања по уставним жалбама. Чињеница је да евентуални даљи наставак тенденције раста броја уставних жалби води ка потенцијалној дисфункционалности Уставног суда, која у таквим условима доводи у питање не само квалитетно вршење осталих уставних надлежности, већ и ефикасно и квалитетно решавање самих уставних жалби. Иако је већ промењена организациона структура Уставног суда, остаје упитна уставноправна допуштеност законског уставновљавања ужих формација рада овог органа, нарочито због уставне одредбе о потребној већини гласова свих судија за доношење одлука. Стога би и сами механизми претходне селекције уставних жалби требало да буду јасније постављени.

Уставна жалба се изјављује како би се одлуком којом се она усваја укинуо или поништио појединачни акт или забранило даље вршење радње која представља повреду Уставом гарантованог права. Чињеница је да носиоци права на уставну жалбу неретко Уставни суд схватају као последњу инстанцу заштите њихових интереса. Осим тога, одлука Уставног суда се никада не може нападати пред неком другом инстанцом у националном правном поретку, нити се, начелно, о истој ствари може поново одлучивати, јер је уставносудска одлука увек коначна. Али управо је својство коначности одлуке Уставног суда у поступку по уставној жалби релативизовано процесом интернационализације људских права и могућности лица незадовољних одлуком националног уставног суда да се путем представке обрате Европском суду за људска права ради заштите својих права. Одатле, поред осталог, може произаћи потреба за одговорним поступањем Уставног суда, јер би оно требало да буде подстакнуто уверењем да и његове одлуке могу бити преиспитане од стране више инстанце заштите људских права и слобода.

ЛИТЕРАТУРА

Бабић, Б. 2018. Касација судских одлука по уставној жалби. *Српска политичка мисао*. год. 25. вол. 60. стр. 289-303;

Војанић, В. 2013. Положај и надлежности Уставног суда Републике Србије. *Žurnal za kriminalistiku i pravo*. Београд. 141-150;

Закон о Уставном суду, „Сл.гласник РС“, 109/2007, 99/2011, 18/2013 - одлука УС, 103/2015, 40/2015 - др. закон, 10/2023 и 92/2023;

Манојловић Андрић, К. 2013. Поступак и обим испитивања уставне жалбе. Зборник радова *Улога и значај Уставног суда у очувању владавине права 1963. - 2013.* Београд, 290-311;

Манојловић, С. 2013. Уставна жалба у Републици Србији – нормативни и практични изазови –;

Маринковић, Т. 2013. Дејство одлука уставних судова, Зборник радова *Улога и значај Уставног суда у очувању владавине права 1963. - 2013.* Београд, 290-311;

Марковић, Р. 2022. Уставно право. Двадесет шесто поновљено издање. Београд;

Михајловић, В. 2010. Поступак пред Европским судом за људска права. *Зборник радова Правног факултета у Приштини.* Косовска Митровица. 265-277,

Михајловић, В., Бојанић, Б. 2017. Устав у служби владавине права и заштите грађанских (цивилованих) вредности друштвеног живота. *Зборник радова Правног факултета у Приштини.* Косовска Митровица. 7-25;

Мицковић, М. 2022. Повреда права на суђење у разумном року. *Зборник радова Правног факултета у Приштини.* Косовска Митровица. 137-149;

Nastić, M. 2018. Odlučivanje Ustavnog suda Srbije u postupku po ustavnoj žalbi, *Pravni život*, број 12, Том IV, 521-538;

Рејић, I. 2008. Garancije ljudskih prava u nacionalnom poretku: ustavno sudska zaštita. *Ustavne i međunarodno pravne garancije ljudskih prava* (ur. Z. Radivojević), Pravni fakultet u Nišu, Niš, 261 – 273;

Петров, В. 2022. *Уставно право*, Београд;

Пословник о раду Уставног суда ("Службени гласник РС", број 103/13);

Поступак по уставној жалби, <https://ustavni.sud.rs/o-sudu/pojedini-postupci-pred-sudom/postupak-po-ustavnoj-zalbi>, приступљено: 22. 08. 2025;

Симовић, Д. Орловић, С. 2023. Коментар Устава Републике Србије са праксом Уставног суда Републике Србије и Европског суда за људска права. *Службени гласник*;

Simović, D. 2019. Institucionalna fizionomija ustavne žalbe u Republici Srbiji u svetlosti uporedno pravnih rešenja. U Šarčević, E. i Simović, D. (Prir.). *Ustavna žalba u ustavnom sistemu Srbije.* Sarajevo. 9-50;

Симовић, Д. 2012. Уставна жалба – теоријскоправни оквир, *Анали Правног факултета у Београду*, вол. 60, Београд, 203-223;

Стојановић, Д. 2016. Уставно правосуђе – уставно процесно право, Ниш: Правни факултет у Нишу Центар за публикације;

Ћирић, Ј. 2019. Уставне жалбе у Србији – проблеми великог броја. *Билтен Уставног суда за 2018. годину.* Београд. 948-955;

Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021;

Уставни суд. 2025. *Преглед рада Уставног суда у 2024. години.* Београд.

Andela NIĆIFOROVIĆ

Teaching Assistant, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law, Republic of Serbia, andjela.niciforovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-1871-8649.

CONSTITUTIONAL APPEAL IN THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

One of the essential features of a state governed by the rule of law is the normative existence, exercise and protection of human rights and freedoms of citizens. No matter how different the catalogue of human rights in a country may be, the meaning of the constitution of that country can only be achieved by establishing adequate mechanisms for their protection. In the Republic of Serbia, the 2006 Constitution introduced a constitutional complaint as a special means of protecting human rights, through which citizens can directly address the Constitutional Court in the event of a violation of their constitutionally guaranteed rights and freedoms. The paper indicates who the holders of the right to file a constitutional complaint are, but also how the procedure following a declared constitutional complaint is carried out. The central part of the paper is dedicated to narrower organizational formations, embodied in the Grand and Small Chambers, as well as their influence on the established practice of the huge number of declared constitutional complaints. The last part of the paper focuses on the various effects that characterize the decisions of the Constitutional Court when deciding on constitutional appeals.

Key words: constitutional appeal, proceedings before the Constitutional Court, decisions of the Constitutional Court.